

Karpiński, Rafał

"Polski dyplomata na papieskim dworze. Wybór listów Jerzego z Tyczyna do Marcina Kromera (1554-1585)", przeł., wstępem i komentarzem opatrzył Jerzy Axer, Warszawa 1982 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 74/1, 206-207

1983

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

pytania z zakresu relacji cywilizacyjno-kulturowych między Polską a Europą zachodnią ujęte w skali długiego trwania czekają na swojego badacza. Omawiana publikacja ma stanowić pewnego rodzaju pomoc w rozwikłaniu tych problemów. Jej redaktorzy postawili sobie jako cel główny „zarysowanie poprzez krótkie dane biograficzne, rozmiarów, zakresu i rodzaju polskiej aktywności w różnych epokach i w różnych krajach Europy zachodniej” oraz dążyli do tego „by wydobyć, przypomnieć, zinventaryzować, a czasami i rewindykować zasługi Polaków dla innych krajów i to nie tylko w celu popularyzacji ale i po to, by Polonii zagranicznej dostarczyć elementów podbudowujących poczucie jej własnej wartości, a przez to i jej więzi z krajem rodzinnym”. Wreszcie zebrany w publikacji materiał ma służyć dość niejasno i nieprecyzyjnie sformułowanemu celowi naukowemu „jako jeden z istotnych wskaźników, do określenia odrębności różnych stosunków interetnicznych z udziałem Polaków w przeszłości i teraźniejszości”. Zasadniczą trudnością jaką musieli rozwiązać inicjatorzy wydawnictwa było ustalenie kryterium doboru haseł. Odwołali się tutaj wydawcy do mierników w miarę obiektywnych takich jak piastowanie przez daną osobę wybitnego stanowiska w państwie Europy zachodniej, np. ministra, generała, kardynała itp. czy też osiągnięcie wysokiego wyrazu uznania poprzez otrzymanie wysokiego odznaczenia, cenionej nagrody (np. Nobla), zaliczenie do grona świętych itp. Kryteria te zostały uzupełnione innymi mniej zobiektywizowanymi, które określono jako „wybitność lub pionierski charakter osiągnięć politycznych, naukowych, artystycznych, wojskowych, konstrukcyjnych, organizatorskich”. Mimo tak zakreślonego pola obserwacji, zestaw nazwisk może być dyskusyjny, z czego zdają sobie sprawę sami redaktorzy publikacji.

W sumie w prezentowanym tomie zamieszczono w układzie alfabetycznym ponad 600 zwięzłych biogramów opatrzonych skrótowymi informacjami bibliograficznymi. Założeniem wydawców było objęcie swoim zainteresowaniem wszystkich godnych uwagi przedstawicieli nacji polskiej od czasów najdawniejszych aż po koniec 1977 r. z wyłączeniem jednak osób żyjących. Znalazły się tutaj biogramy poczynając od dyskusyjnego Andrzeja Świerada i Bolesława Chrobrego a na Zygmuncie Dygacie (zm. 1977) a nawet Kazimierz Kuratowskim (zm. 18 kwietnia 1980!) kończąc. Niekiedy chęć umieszczenia biogramu była tak wielka, jak w przypadku gen. Stanisława Maczka, że osobę przedwcześnie uśmiercano. Według „Słownika” ten zasłużony dowódca wojskowy miał umrzeć w Londynie w 1975 r.

A. B.

Polski dyplomata na papieskim dworze. Wybór listów Jerzego z Tyczyna do Marcina Kromera (1554—1585), przełożył, wstępem i komentarzem opatrzył Jerzy Axer, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1982, s. 268.

W 1975 r. w XXI tomie serii „Bibliotheca Latina Medii et Recentioris Aevi” Jerzy Axer ogłosił krytycznie 171 łacińskich listów Jerzego z Tyczyna, polskiego agenta dyplomatycznego w Rzymie, do Marcina Kromera. Korespondencja ta (z lat 1554—1585) charakteryzuje się znacznymi wtrętami polskimi (wydawca szacuje je na około 20% objętości tekstu). Jest ona ważna dla poznania spraw polskich w Italii, szczególnie działalności polskiej placówki dyplomatycznej w Wiecznym Mieście.

¶

W prezentowanej książce — przeznaczonej dla szerszego kręgu czytelniczego, drukuje się tłumaczenia 130 listów (w tym 70 *in extenso*) Tyczyna do Kromera. Tym razem J. Axer ogłosił około 60% tekstu, jaki zawierała edycja naukowa.

Większość spośród drukowanych tu zabytków epistolografii (69) pochodzi z okresu maj 1569 — październik 1572. Selekcji dokonano mając na uwadze oddanie najważniejszych wątków jakie zawierają listy Tyczyna. Chociaż wydawca sumituje się, że komentarze do tekstu są skrótowe, liczą one ponad 50% objętości korespondencji, a i tak nie wszystko dało się objaśnić. Sumituje się też wydawca, że jego tłumaczenie „jest rezultatem kompromisu, tworem anachronicznym i fałszowanym”; konieczne były ingerencje w bardzo złożone językowo teksty. Sądząc, że z poważnych kłopotów wydawca-tłumacz wywiązał się bez zarzutu.

Książkę poprzedza obszerny szkic o Jerzym z Tyczyna. Wzbogaca on znacznie dotychczasowe biografie Tyczyna pióra J. Fijałka i L. Hajdukiewicza.

Wątpliwości budzi, ale to może ukłon w stronę nieprzygotowanego czytelnika, brukowanie stale tych samych formuł salutacyjnych i pożegnalnych korespondencji, które poleca pomijać instrukcja wydawnicza.

R. K.

Wacław Uruszcza k, *Sejm Walny Koronny w latach 1506—1548*, Polska Akademia Nauk. Instytut Historii. Zakład Historii Państwa i Prawa, „Studia nad historią państwa i prawa” seria II, t. XVI, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1981, s. 273.

Olbrzymia rola sejmu w strukturach ustrojowych, społecznych i politycznych Polski przedrozbiorowej sprawia, że wielu badaczy podjęło i podejmuje nadal próby analizy i historycznej oceny działalności staropolskiego parlamentu.

Celem pracy Uruszcza k a jest przedstawienie w miarę pełnego i szczegółowego obrazu sejmu polskiego w l. 1506—1540. Autor zmierza do ustalenia, jakie było rzeczywiste znaczenie sejmu w badanym okresie, jakie czynniki i wydarzenia wpływały na jego kształt oraz funkcję w państwie. Co w sejmie epoki zygmunto-wskiej było pozostałością piętnastowiecznej tradycji, co zaś elementem nowym?

Ramy czasowe wyznaczają: sejm piotrkowski 1506 (elekcja Zygmunta Jagiellończyka) oraz ostatni z trzech sejmów po rokosz lwowskim, które zamykały pierwszy etap walki politycznej szlachty o egzekucję praw. Walka ta, zdaniem autora, miała najbardziej istotny wpływ na kształt sejmu i jego funkcję w Polsce w pierwszej połowie XVI w. Dążenie szlachty do przekształcenia izby poselskiej w reprezentację szlachecką, zmieniło tradycyjną formę zgromadzenia stanowego, wprowadzając do zasad sejmowania, które powstały, według Uruszcza k a, wcześniej niż 1493—1505, elementy nowe, stopniowo utrwalające się w praktyce.

Materiał prezentowany w pracy można podzielić na kilka części, będących odpowiednikami problemów omawianych przez autora. Część pierwsza obejmuje kwestie szczegółowe związane z organizacją sejmu (król, senat, izba poselska). W następnej przedstawia Uruszcza k a procedurę sejmowania od momentu złożenia sejmu, poprzez sejmiki przedsejmowe i wybór posłów, obrady właściwe sejmu walnego do sejmików posejmowych.

Omawia też dokładnie kompetencje sejmu oraz jego dorobek ustawodawczy w l. 1506—1540, dochodząc przy tym do interesującego wniosku, iż spośród reform podejmowanych na sejmach tego okresu powiodły się te, które odpowiadały dążeniom zarówno monarchii jak i szlachty.

Podstawę źródłową pracy stanowią przede wszystkim produkty działalności sejmowej (m.in. konstytucje, uniwersały, mandaty królewskie, legacje na sejmiki, instrukcje poselskie, propozycje sejmowe), oraz różnego rodzaju przekazy na temat sejmów tego okresu (diariusze, korespondencja, współczesne kroniki).